

Lemmiktoidud ja lemmikud toidud

Sirje Mäearu

eesti keele instituudi vanemkeelekorraldaja

Eesti keeles on sõnu, mis käibivad nimi- ja omadussõnana, nt aitab *hädalisi* ja *hädalised* toimetused, kõrvast jookseb *mäda* ja *mädad* õunad. Selliseid on ka *ik*-lõpuliste hulgas, nt ära kasvata abitud *hellikut* ja *hellikud* taimed.

Sõna *lemmik* on seni ÕSides esitatud kui nimisõna. Keelenõuandjatelt on rohkete kokku- ja lahkukirjutusküsimuste (nt kas kirjutada *lemmik* roog või *lemmikroog*) kõrval küsitud ka selle sõna võrdlusastmete kohta (nt kas õige on *kõige lemmikum* või *lemmikuim* mänguasi). Küsimused osutavad, et inimesed tajuvad *lemmikut* omadussõnana.

Sõna *lemmik* omadussõnalisele (täendus 'elistatud, armastatud') kasutusele viitavate keskvõrde- ja ülivõrdevormide¹ täppisotsing Google'ist (17.9.2018) andis järgmised tulemused.

Ainsus				
nimetav	lemmikum 70	kõige lemmikum 67	lemmikuim 180	kõige lemmikuim 80
omastav	lemmikuma 95	kõige lemmikuma 86	lemmikuima 91	kõige lemmikuima 17
osastav	lemmikumat 93	kõige lemmikumat 80	lemmikuimat 102	kõige lemmikuimat 2
alalütlev	lemmikumal 84	kõige lemmikumal 66	lemmikuimal 26	kõige lemmikuimal 0
seestütlev	lemmikumast 104	kõige lemmikumast 94	lemmikuimast 38	kõige lemmikuimast 4
saav	lemmikumaks 99	kõige lemmikumaks 87	lemmikuimaks 130	kõige lemmikuimaks 1
Mitus				
nimetav	lemmikumad 141	kõige lemmikumad 153	lemmikuimad 100	kõige lemmikuimad 17
omastav	lemmikumate 113	kõige lemmikumate 122	lemmikuimate 36	kõige lemmikuimate 0

¹ Kaasa arvatud väär ülivõrdevorm *kõige lemmikuim*.

osastav	lemmikumaid 106	kõige lemmikumaid 78	lemmikuimaid 106	kõige lemmikuimaid 28
alalütlev	lemmikumatel 11	kõige lemmikumatel 6	lemmikuimatel 0	kõige lemmikuimatel 0
seestütlev	lemmikumatest 164	kõige lemmikumatest 113	lemmikuimatest 41	kõige lemmikuimatest 2
saav	lemmikumateks 121	kõige lemmikumateks 79	lemmikuimateks 13	kõige lemmikuimateks 0

Teise täppisotsingu (18.9.2018) tulemused kajastavad sõna *lemmik* kasutust sõnaühendis ja annavad teavet *lemmik*-täiendi ühildamise kohta põhisõnaga, st selle kohta, kas täiendit on käänatud või mitte. Võrdluseks on kõrval senist normi järgivate *lemmik*-liitsõnade vormid.

Kääne	Sõnaühend		Liitsõna
ains nimetav	lemmik toit 74 lemmik raamat 103		lemmiktoit 63 lemmikraamat 83
	Ühildatud	Ühildamata	
ains osastav	lemmikut toitu 42 lemmikut raamatut 44	lemmik toitu 86 lemmik raamatut 142	lemmiktoitu 91 lemmikraamatut 93
ains alalütlev	lemmikul toidul 0 lemmikul raamatul 0	lemmik toidul 0 lemmik raamatul 12	lemmiktoidul 31 lemmikraamatul 13
ains seest- ütlev	lemmikust toidust 55 lemmikust raamatust 37	lemmik toidust 19 lemmik raamatust 44	lemmiktoidust 90 lemmikraamatust 68
ains saav	lemmikuks toiduks 18 lemmikuks raamatuks 14	lemmik toiduks 140 lemmik raamatuks 30	lemmiktoiduks 87 lemmikraamatuks 67
mitm nimetav	lemmikud toidud 118 lemmikud raamatud 92	lemmik toidud 101 lemmik raamatud 96	lemmiktoidud 87 lemmikraamatud 96
mitm osastav	lemmikuid toite 44 lemmikuid raamatuid 104	lemmik toite 101 lemmik raamatuid 75	lemmiktoite 88 lemmikraamatuid 87
mitm alalütlev	lemmikutel toitudel 0 lemmikutel raamatutel 0	lemmik toitudel 0 lemmik raamatutel 0	lemmiktoitudel 15 lemmikraamatutel 2
mitm seest- ütlev	lemmikutest toitudest 26 lemmikutest raamatutest 40	lemmik toitudest 36 lemmik raamatutest 43	lemmiktoitudest 90 lemmikraamatutest 86
mitm saav	lemmikuteks toitudeks 13 lemmikuteks raamatuteks 1	lemmik toitudeks 7 lemmik raamatuteks 11	lemmiktoitudeks 88 lemmikraamatuteks 101

Kuna seni on normiallikad pidanud *lemmikut* nimisõnaks, tegelik keele-
tarvitus aga nii nimi- kui ka omadussõnaks, arutas emakeele seltsi
keeletoimkond sõna *lemmik* sõnaliigilist kuuluvust oma 13. juuni 2018.
aasta koosolekul ja otsustas mõõnda *lemmiku* kasutamist ka omadus-
sõnana.

Omadussõnana tarvitamine tähendab seda, et kui *lemmik* on sõnaühendis nimisõna täiendiks, tuleb seda nimisõnaga ühildada ehk sobivasse käändesse panna:

lemmikud kirjanikud (mitte *lemmik* kirjanikud)
viis *lemmikut* bändi (mitte *lemmik* bändi)
üks mu *lemmikutest* filmidest (mitte *lemmik* filmidest)

Endiselt on võimalus kasutada ja moodustada liitsõnu, kus täiendiks on nimisõna *lemmik*: *lemmikkirjanikud*, *lemmikbänd*, *lemmikfilmidest*. Sellised sõnad kuuluvad samastava suhtega liitnimisõnade hulka, mille esiosa on alati nimetavas käändes, analoogsed on nt *lapsõdur*, *neegerlaulja*, *pullvasikas*, *kahjurseen*².

Mõnikord pole sõnaiühendit võimalik liitsõnaga asendada, ilma et mõte muutuks või segaseks läheks: lõunastasin oma lemmikus Mehhiko restoranis, vrd lõunastasin oma Mehhiko *lemmikrestoranis*.

Omadussõnastaatus tähendab ka seda, et sõnast saab moodustada võrdlusastmeid.

algvõrre *lemmik*: *lemmik* ajaviide, *lemmikud* meigitooted
keskvõrre *lemmikum*: minu *lemmikum* ajaviide, *lemmikumad* autorid
ülivõrre *kõige lemmikum* ehk *lemmikuim*: *kõige lemmikum* ehk *lemmikuim* (väär on *kõige lemmikuim*) aastaaeg, selle aastakümne *lemmikuimad* ehk *kõige lemmikumad* nimed

² Kasik, Reet. Sõnamoodustus. (= Eesti keele varamu I.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2015, lk 233, 299.